

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินขั้นตอนของ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบลในจังหวัดเชียงราย Problems and Obstacles on working process of Community Justice Center in a sub-district in Chiang Rai Province

วีระพงษ์ บึงไกร*

Weerapong Bungkrai

อวิกา ผลไม้**

Avika Pollamai

■ บทคัดย่อ

การนำแนวคิดเรื่องยุติธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่โดยจัดตั้ง “ศูนย์ยุติธรรมชุมชน” ขึ้นในทุกตำบลของทุกจังหวัดตามนโยบายเร่งด่วนของกระทรวงยุติธรรม อาจทำให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบลที่ตั้งขึ้นนี้มีปัญหาความไม่พร้อมในการดำเนินงานได้ เช่น กรณีศึกษาวิจัยของจังหวัดเชียงรายในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 โดยสัมภาษณ์บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนพบว่า ในภาพรวมมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานซึ่งเป็นผลมาจากเหตุปัจจัย คือ ไม่มีกฎหมายและงบประมาณรองรับภารกิจของศูนย์ยุติธรรมโดยเฉพาะ ภารกิจซ้ำซ้อนกับอำนาจหน้าที่ของกำนัน/ผู้ใหญ่บ้านและศูนย์อื่นที่มีบทบาทหน้าที่ทำนองเดียวกัน คณะกรรมการศูนย์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องยุติธรรมชุมชนยังไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้ามาช่วยงานศูนย์ยุติธรรมมีจำนวนน้อยและต้องรับผิดชอบภาระงานหลักของต้นสังกัดหลายเรื่องและบางแห่งมีทัศนคติในเชิงลบต่องานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนมีผลทำให้การขับเคลื่อนภารกิจ

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

Assistant Professor at School of Law, MaeFahLuang University

** หัวหน้าส่วนกฎหมายและบริหารสัญญา บจ.ไปรษณีย์ไทยดิสทริบิวชัน

Director of Legal and contract management Department, Thailand Post Distribution Co.,Ltd.

Received: August 18, 2020 Revised: October 19, 2020 Accepted: November 18, 2020

ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดเชียงราย ไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นกับการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดเชียงราย ดังนี้

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถสนับสนุนงบประมาณให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนในเขตพื้นที่เพื่อดำเนินภารกิจได้โดยอาศัยประกาศคณะกรรมการการกระจายอำนาจเรื่อง “แนวทางในการจัดบริการรับเรื่องราวร้องทุกข์ของประชาชนในการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล” เพื่อเป็นการจูงใจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ช่วยขับเคลื่อนภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชน สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมควรพิจารณาหรือและประสานขอความร่วมมือกับกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นในการพิจารณาเพิ่มเติมคำอธิบายและกำหนดรายละเอียดตัวชี้วัดการ และเกณฑ์การให้คะแนนการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ครอบคลุมภารกิจทุกด้านของศูนย์ยุติธรรมชุมชน และสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมควรพิจารณากำหนดกรอบภารกิจศูนย์ยุติธรรมชุมชนด้านการรับเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ให้มีความเด่นชัด นอกจากนี้ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดควรแสดงบทบาทเชิงรุกในการช่วยพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมตลอดจนเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายยุติธรรม โดยเฉพาะการประสานความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการช่วยเหลือผู้เสียหายหรือจำเลยในคดีอาญาตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ: ยุติธรรมชุมชน, เครือข่ายยุติธรรม, ศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบล

■ Abstract

The implementation of community justice locally, according to the immediate policy created by the Ministry of Justice, through establishing a “Community Justice Center” in a sub-district of every province may cause operation problems in terms of its readiness. For example, the case study of Chiang Rai Province, undertaken in the fiscal year of B.E. 2562, By interviewing personnel related to the operations of the Community Justice Center shows that; in the overall the Community Justice Center has faced obstacles and problems in relation to its operation. Such obstacles and problems are caused by the following factors: a lack of specific laws and budgets to support its activities, overlapping duties that contradict the authorities of subdistrict headmen/village chiefs, including other agencies with similar roles and duties; an insufficient understanding of the concept of community justice among the Center’s committees. Furthermore, the obstacles and problems include insufficient numbers of local administrative officials who help the Community Justice Center (some officials have been overwhelmed with their main duties and some have negative attitudes

towards duties required by the Community Justice Center). In addition, there are safety risks when performing duties, including communication problems that arise when dealing with people of ethnic groups. These problems and obstacles impede the performance of the Community Justice Center in Chiang Rai Province and have resulted in the inability to meet the mission outlined by the Ministry of Justice with regard to Community Justice Centers. Thus, this research has main objective to explored possible solutions to lessen the arising problems with relation to the performance of the Community Justice Center in Chiang Rai Province. The research has the concluded the following:

The local administrative organization, pursuant to the Announcement of the Decentralization to the Local Government Organization Committee, Re: "Guidelines on Community Complaint Management with relation to public services provided by the Provincial Administration Organization (PAO), the Municipality and Subdistrict Administration Organization (SAO), can financially support the operations of the Community Justice Center. In addition, in order to motivate the local administrative organization to drive the missions of the Community Justice Center, the Office of The Permanent Secretary for Ministry of Justice shall consult with and seek

co-operation from the Department of Local Administration to consider adding explanations and specifying key performance indicators and requirements for Local Performance Assessment. This interaction will cover every aspect of the missions provided by the Community Justice Center. Additionally, The Office of the Permanent Secretary for Ministry of Justice should clearly define the mission frameworks on complaint management. The Justice Provincial Office should take a proactive role in developing efficiency within the Community Justice Center's committees. Lastly, relationships between justice networks should be established, especially co-operation between police officials in helping criminal victims and defendants in accordance with related laws.

Keywords: Community Justice, justice networks, Community Justice Center in a sub-district

■ บทนำ

ในปัจจุบันนี้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก (formal judicial settlement) ซึ่งหมายถึง กระบวนการยุติธรรมที่ดำเนินการโดยบุคลากร และองค์กร หรือสถาบันต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่ บริหารงานยุติธรรม อันได้แก่ พนักงานฝ่าย ปกครองหรือตำรวจ พนักงานอัยการ ทนายความ ศาล และหน่วยงานในสังกัด

กระทรวงยุติธรรม ประสบปัญหาหลักที่สำคัญ 2 ประการคือ มีความล่าช้าเนื่องจากมีปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลเป็นจำนวนมาก เช่นในกรณีประเทศไทย ช่วงปี พ.ศ. 2540-2550 มีคดีความขึ้นศาลมากกว่าหนึ่งล้านคดี แต่ผู้พิพากษายังคงมีจำนวนเท่าเดิม ซึ่งแน่นอนว่าย่อมส่งผลถึงค่าใช้จ่ายแฝงที่สูงขึ้นสำหรับผู้เกี่ยวข้องด้วย นอกจากนี้ กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมุ่ง “ล้างแค้น” ด้วยการทำร้ายผู้กระทำผิดให้เท่ากับความผิดที่ทำไปไม่มากก็น้อย ดังจะเห็นได้จากลักษณะการลงโทษทางอาญา ซึ่งถือเป็นการหนุนเสริมความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ การเผชิญหน้าระหว่างคู่กรณี และละเลยการฟื้นฟูสภาพจิตใจหรือความเสียหายในระดับบุคคลทั้งต่อผู้กระทำและถูกกระทำ (V-Reformer, 2555)

จากปัญหาดังกล่าวจึงมีความพยายามที่จะค้นหารูปแบบต่างๆ เพื่อบรรเทาไม่ให้ความยุติธรรมมาถึงล่าช้า เพราะ “ความยุติธรรมที่ล่าช้า ก็คือความไม่ยุติธรรม” รวมถึงเพื่อเปิดทางเลือกให้กับการยุติข้อพิพาทด้วยแนวทางอื่นๆ ที่ไม่ต้องจบลงด้วยวิธีการแก้แค้นทดแทน จึงได้มีการนำเสนอแนวคิดเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมทางเลือก” (alternative justice) ขึ้น ซึ่งนอกจากเพื่อลดข้อเสียของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักแล้ว ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และสร้างความเป็นธรรมทางสังคม ตลอดจนป้องกันอาชญากรรม และแก้ไขปัญหาคาความขัดแย้งของคู่กรณีโดยไม่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2556) สำหรับแนวคิดเรื่องยุติธรรมชุมชน (community justice) เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่ได้รับการพัฒนาขึ้นใหม่

ในศตวรรษที่ 21 (สุทธิพล ทวีชัยการ, ม.ป.ป.) โดยมีลักษณะเป็นทั้งยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในการส่งเสริม สนับสนุน หรือกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของ “หุ้นส่วน” กับภาครัฐ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำความผิดทางอาญา (Clear, Hamilton, & Cadora, 2011) การเสริมสร้างความสมานฉันท์ในชุมชนการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ซึ่งได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดกฎหมาย การให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดหรือผู้พ้นโทษ รวมทั้งการให้ความรู้และสร้างความเป็นธรรมด้านต่างๆ ให้แก่ประชาชนในชุมชน ตลอดจนการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงความยุติธรรม ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนรู้สึกมั่นคงและชุมชนมีศักยภาพและความสมานฉันท์โดยมีกลไกการทำงานที่เชื่อมโยงกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักโดยผ่านการประสานงานกับหน่วยงานยุติธรรมในจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2550) ซึ่ง Kurki (2000) ได้เน้นความสำคัญของระบบยุติธรรมชุมชนว่าอยู่ที่การมีส่วนร่วมของชุมชน (community participation) เนื่องจากชุมชนจะมีพลังแข็งแกร่งเพิ่มมากขึ้น เมื่อผู้คนได้มีโอกาสมีกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน การสร้างสัมพันธภาพระหว่างกันเท่ากับเป็นการนำแนวคิดยุติธรรมชุมชนมาฝึกหัดที่จะควบคุมสังคมแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ McCold and Wachtel (1997) ที่อธิบายความเป็น “ชุมชน” ว่ามิได้หมายถึงสถานที่หรือพื้นที่ แต่หมายถึง เครือข่ายความสัมพันธ์ หรือความผูกพันทางสังคมระหว่างบุคคลต่างๆ

อนึ่ง การนำระบบยุติธรรมชุมชนมาใช้ในสังคมไทย เป็นนโยบายสำคัญประการหนึ่งของกระทรวงยุติธรรม เพื่อสร้างความสงบสุขและความเป็นธรรมในชุมชน แต่อย่างไรก็ดี โดยที่ระบบยุติธรรมชุมชนนับว่าเป็นเรื่องใหม่ในกระบวนการยุติธรรมไทย ดังนั้น การนำแนวคิดเรื่องยุติธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ โดยการสร้าง “เครือข่ายยุติธรรมชุมชน” และจัดตั้ง “ศูนย์ยุติธรรมชุมชน” ขึ้นในทุกตำบลของทุกจังหวัดตามนโยบายเร่งด่วนของกระทรวงยุติธรรมในปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 ก็อาจทำให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบลที่ตั้งขึ้น มีปัญหาความไม่พร้อมในการดำเนินงานตามกรอบภารกิจได้ เช่น กรณีศึกษาของจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนครบทุกตำบลในปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 จำนวน 144 ศูนย์ (รวมเทศบาลนครและองค์การบริหารส่วนจังหวัด) พบว่า ศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบลมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานหลายประการทำให้การดำเนินภารกิจไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร เช่น ไม่มีกฎหมายและงบประมาณรองรับภารกิจของศูนย์ยุติธรรมโดยเฉพาะภารกิจซ้ำซ้อนกับอำนาจหน้าที่ของกำนัน/ผู้ใหญ่บ้านและศูนย์อื่นที่มีบทบาทหน้าที่ทำนองเดียวกัน คณะกรรมการศูนย์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องยุติธรรมชุมชนยังไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้ามาช่วยงานศูนย์ยุติธรรมมีจำนวนน้อยและต้องรับผิดชอบภาระงานหลักของตนสังกัดหลายเรื่องและบางแห่งมีทัศนคติในเชิงลบต่องานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้จะได้ศึกษาและรวบรวมปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับการดำเนินงาน

ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบลในจังหวัดเชียงรายและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชนในจังหวัดเชียงรายให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและอาจใช้เป็นต้นแบบในการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบลในจังหวัดอื่น ๆ ทั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนและสังคมโดยรวมมีความเข้มแข็งตามแนวนโยบายของรัฐต่อไป

■ ลมมตัญญานบอบบานวิจัย

การที่กระทรวงยุติธรรมนำแนวคิดเรื่องยุติธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ โดยตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบลและประสานความร่วมมือไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนภารกิจ แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงรายมีข้อจำกัดบางประการในการดำเนินงาน ทั้งในด้านทรัพยากรบุคคล การไม่มีกฎหมายรองรับการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่ชัดเจน หรือแม้แต่สภาพแวดล้อมหรือบริบทของชุมชนบางพื้นที่ ทำให้การขับเคลื่อนภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบลในจังหวัดเชียงรายมีปัญหาและอุปสรรค

ดังนั้น ถ้ายังมีได้มีกฎหมายรองรับการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนโดยเฉพาะการปรับกฎระเบียบบางประการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และรูปแบบการดำเนินงานของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดจะช่วยบรรเทาปัญหาการดำเนินภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนและช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาได้

■ วัตถุประสงค์ขอบเขตวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องยุติธรรมชุมชนและบทบาทหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบล

2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานตามกรอบภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบลในจังหวัดเชียงราย

3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบลในจังหวัดเชียงราย ซึ่งอาจใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชนต่อไปได้

■ วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ บทความ งานวิจัย ระเบียบข้อบังคับ และกฎหมายฉบับต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และวิจัยภาคสนาม (field research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบล ได้แก่ ประธานหรือรองประธานศูนย์กรรมการศูนย์เลขานุการหรือผู้ช่วยเลขานุการศูนย์ที่ปรึกษาศูนย์จาก 144 ศูนย์ในจังหวัดเชียงราย ซึ่งสัมภาษณ์ตามกรอบภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในแต่ละด้าน และข้อคิดเห็นอื่นๆ เกี่ยวกับศูนย์ (ถ้ามี)

เมื่อสัมภาษณ์ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบล ครบถ้วนทุกศูนย์แล้ว จากนั้นได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำปัญหาและอุปสรรค

ในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนของแต่ละตำบลมาประมวลเป็นภาพรวมของแต่ละอำเภอ เมื่อได้ภาพรวมปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนของแต่ละอำเภอแล้ว จึงทำการประมวลผลเป็นภาพรวมของจังหวัด

■ ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ ได้ผลสรุปการวิจัย 3 ประการเป็นลำดับดังนี้ แนวคิดเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชน การนำแนวคิดเรื่องยุติธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติตามนโยบายของกระทรวงยุติธรรม และปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบลในจังหวัดเชียงราย

1. แนวคิดเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชน

“ยุติธรรมชุมชน” เป็นแนวความคิดในการคืนอำนาจการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนกลับไปสู่ชุมชน โดยที่รัฐยังมีหน้าที่ให้การสนับสนุนชุมชนให้เกิดความแข็งแกร่งเพียงพอที่จะดูแลแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และในขณะเดียวกันรัฐจะให้โอกาสชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามากขึ้นในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นตอนก่อนการดำเนินคดี ขั้นตอนการดำเนินคดี และขั้นตอนภายหลังจากศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำเลย (ดล บุนนาค, 2552) แต่อย่างไรก็ดี แนวคิดเรื่องยุติธรรมชุมชน ยังไม่มีคำจำกัดความที่ชัดเจนแน่นอน เนื่องจากแนวความคิดดังกล่าวถือเป็นเรื่องใหม่ ดังนั้น จึงมีผู้ให้นิยามเอาไว้หลากหลาย ซึ่งสามารถสรุปความหมายของยุติธรรมชุมชนได้ ดังนี้ (Clear et al., 2011)

ก) เป็นวิธีการหรือยุทธศาสตร์ที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือเป็นหุ้นส่วนในกระบวนการยุติธรรมควบคู่ไปกับกระบวนการยุติธรรมหลัก

ข) ยุติธรรมชุมชนจะให้ความสำคัญกับการเผชิญหน้าอาชญากรรมและการกระทำผิดด้วยวิธีการเชิงรุก แก้ปัญหาทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมาย

ค) บทบาทหน้าที่ของยุติธรรมชุมชนจะมุ่งเน้นการป้องกัน ควบคุม และลดปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน จัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ เยียวยาความรุนแรงที่เกิดจากอาชญากรรม ตลอดจนแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชน

ง) การดำเนินการของยุติธรรมชุมชนจะเป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างชุมชนกับองค์กรภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อความปลอดภัยของสาธารณะ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม ความปลอดภัย และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในชุมชน

จากนิยามของยุติธรรมชุมชนดังกล่าว จะเห็นว่ายุติธรรมชุมชนมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 5 ประการ คือ

1) **ยุติธรรมชุมชนเน้นการให้ความสำคัญแก่ชุมชนในระดับฐานราก** กล่าวคือ แนวคิดยุติธรรมชุมชนบนฐานคตินี้คือ กิจกรรมต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมในแบบเดิมซึ่งผูกโยงไว้กับอำนาจทางการเมืองในระดับรัฐบาลอย่างเป็นทางการเป็นระเบียบแบบแผนเดียวกันทั่วทั้งประเทศสมควรเปลี่ยนแปลงโดยผูกติดไว้กับสถานที่ตั้งของชุมชน และประยุกต์กิจกรรมการอำนวยความสะดวกยุติธรรมแบบอิสระที่เหมาะสมกับวิถีชุมชนแต่ละแห่งแทน (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, สุทธิ สุขยิ่ง และมุฮัมหมัดรอฟีอี มูซอ, 2549)

2) **ยุติธรรมชุมชนให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหา** กล่าวคือ ยุติธรรมชุมชนแตกต่างจากกระบวนการแก้ปัญหาอาชญากรรมของระบบยุติธรรมทางอาญาโดยรัฐ ที่มุ่งเน้นการลงโทษเป็นหลัก และอาชญากรรมถูกมองว่าเป็นการแข่งขันระหว่างฝ่ายโจทก์กับฝ่ายจำเลย แต่สำหรับยุติธรรมชุมชน อาชญากรรมจะได้รับการแก้ไขด้วย “รูปแบบการแก้ปัญหา” ในรูปแบบต่างๆ กัน ทั้งการแก้ปัญหาภายหลังที่เกิดอาชญากรรมแล้ว และการแก้ปัญหาก่อนที่จะเกิดอาชญากรรม โดยสมาชิกของชุมชนได้ร่วมกันหาทางออกสำหรับปัญหาของชุมชนว่าควรทำอย่างไร เพื่อแก้ปัญหาความสงบเรียบร้อย และเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชน และผลที่จะเกิดตามมาจากการแก้ปัญหานั้น ๆ (สุณีย์ กัลยะจิตร, 2554)

3) **ลดการพึ่งพิงผู้มีอำนาจและลดการลักลอบความรับผิดชอบให้สถาบันของรัฐ** กล่าวคือ กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมีลักษณะเป็นการปกครองแบบลำดับชั้น องค์กรแต่ละระดับผู้ปฏิบัติงานจะทำหน้าที่รายงานผลการทำงานของตนไปยังระดับชั้นการบังคับบัญชาที่เหนือขึ้นไปตามลำดับเป็นทอดๆ ในลักษณะความสัมพันธ์แนวดิ่ง ขณะที่แนวคิดแบบยุติธรรมชุมชนใช้เครือข่ายความสัมพันธ์แบบแนวราบ ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมอาจจะรายงานไปยังประชาชนกลุ่มที่เป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแทนที่จะรายงานไปยังผู้เชี่ยวชาญลำดับชั้นบังคับบัญชาถัดขึ้นไป (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคนอื่น ๆ, 2549)

4) **เพิ่มคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชน** กล่าวคือ ภายใต้ทฤษฎียุติธรรมชุมชนเชื่อว่า “เป้าหมาย

ของอาชญากรรมมีความสัมพันธ์กับกระบวนการ” ดังนั้น การจัดการกับอาชญากรรมคดีหนึ่ง ๆ ได้สำเร็จจึงมิใช่เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลง พลิกฟื้นสถานการณ์ระหว่าง “ผู้กระทำผิดกับเหยื่ออาชญากรรมเท่านั้น” แต่การจัดการกับอาชญากรรมควรเป็นการสร้างความเข้มแข็งเพิ่มพูนให้แก่ชุมชนมากขึ้น และมีศักยภาพเพียงพอที่จะกำหนดชุดกฎเกณฑ์ควบคุมชุมชนได้ด้วยตนเองอีกต่างหาก และเมื่อพิจารณาเป้าหมายเชิงสวัสดิการสงเคราะห์กลุ่มชนประกอบด้วยแล้วนั้น ความยุติธรรมจึงไม่ควรจะเป็นเรื่องประสบการณ์ส่วนบุคคลเฉพาะตัวผู้ที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมคดีหนึ่ง ๆ ที่สามารถรับรู้ได้เท่านั้น แต่ควรจะเป็นประสบการณ์ร่วมของกลุ่มชนที่สามารถเข้าถึง เรียนรู้ และรับรู้ร่วมกันทั้งชุมชน เพื่อร่วมกันหาวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหอาชญากรรมในชุมชน อันจะนำมาซึ่งความสงบสุขและความเข้มแข็งของชุมชนในที่สุด ด้วยเหตุนี้ ระบบยุติธรรมชุมชนจึงมีลักษณะเป็น “การอำนวยความสะดวก” ซึ่งแตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักซึ่งมีลักษณะเป็นการ “การอำนวยความสะดวกเฉพาะราย” (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2556)

5) เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมยุติธรรม กล่าวคือ ชุมชนอาจเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมหารือเกี่ยวกับประเด็นอาชญากรรมและการจัดระเบียบชุมชนของตน หรือมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมหรือในกิจกรรมใด ๆ ของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมตามที่เปิดโอกาสให้ โดยมีเป้าหมายเพื่อชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน ซึ่งการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมยุติธรรมนี้ อาจเป็น

กิจกรรมในเชิงป้องกันก่อนที่จะเกิดอาชญากรรม เช่น การเฝ้าระวังอาชญากรรมในชุมชน การแก้ไขปัญหที่เป็นปัจจัยเสี่ยงต่อการกระทำผิดในชุมชนหรือกิจกรรมในเชิงเยียวยาแก้ไขภายหลังที่เกิดอาชญากรรมแล้วก็ได้ เช่น การระงับข้อพิพาทหรือความขัดแย้ง การสงเคราะห์ช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม การเตรียมการก่อนปล่อยเพื่อรับคืนผู้กระทำผิดจากเรือนจำสู่ชุมชน การควบคุมและสอดส่องผู้กระทำผิด การช่วยเหลือสงเคราะห์ในการปรับตัวเข้ากับชุมชน การจัดให้ผู้กระทำผิดทำงานบริการสาธารณะ เป็นต้น (สุณีย์ กัลยาจิต, 2554)

สำหรับแนวคิดเรื่องยุติธรรมชุมชนตามที่กล่าวมาข้างต้น มีภารกิจหลัก 5 ประการ เพื่อให้ชุมชนสามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่กันและกันได้ กล่าวคือ

1) การเสริมพลัง (empowerment) หมายถึง การกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนซึ่งมีความรู้ ศักยภาพ ประสบการณ์ ตลอดจนกฎหมายปัญญาท้องถิ่นได้นำสิ่งเหล่านี้ขึ้นมาจัดการปัญหาอาชญากรรม หรือความขัดแย้ง หรือปัญหาใด ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2550)

2) การป้องกันควบคุมอาชญากรรมและการกระทำผิด (crime control and crime prevention) หมายถึง การกระทำเชิงรุกใด ๆ อันเป็นการยับยั้งหรือชะลอเวลาหรือสถานการณ์มิให้นำไปสู่การเกิดอาชญากรรมและการกระทำผิด ด้วยการควบคุม จัดระเบียบชุมชน เล็งเห็นผลและทำการป้องกันก่อนเกิดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับบุคคล เวลา และสถานที่ ทั้งที่เป็นกลุ่มเสี่ยงในการกระทำผิด และกลุ่มเสี่ยงในการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม รวมถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับอาชญากรรมและการกระทำผิดกฎหมายของ

เด็กและเยาวชน การกระทำผิดระเบียบชุมชน การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน พลเมือง ฯลฯ ทั้งที่เป็นกิจกรรมยุติธรรมเชิงจารีต กิจกรรมยุติธรรมของท้องถิ่น และกิจกรรมของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนที่พัฒนาขึ้น โดยเน้นการใช้กลยุทธการควบคุมทางสังคมแบบไม่เป็นทางการเป็นหลัก (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2550)

3) การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ (restorative justice and conflict management) หมายถึง การทำให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน ยุติลงหรือบรรเทาความรุนแรงลงด้วยการประสานงาน ดำเนินการเอง หรือส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยคนในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ตามรูปแบบวิธีการเชิงสมานฉันท์ หรือวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรงหรือสันติวิธี ซึ่งกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ ได้แก่ กระบวนการหรือวิธีการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลด้วยกัน หรือระหว่างบุคคลกับระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม หรือระหว่างบุคคลกับระเบียบกฎเกณฑ์หรือกฎหมายของรัฐ โดยใช้รูปแบบต่างๆ ในการจัดการความขัดแย้ง ได้แก่ การไกล่เกลี่ย (dispute resolution) การประชุมฟื้นฟูสัมพันธ์ภาพ (victim-offender mediation) การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน (family and community group conference) และวิธีการเชิงจารีตหรือวิธีการของท้องถิ่นรูปแบบต่าง ๆ เช่น สภาผู้เฒ่า เจ้าโคตร แก่บ้านเกลอ มุขาวาเราะฮ์ (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2556)

4) การเยียวยา (restoration) หมายถึง การชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม หรือกระทำผิดกฎเกณฑ์หรือกติกาของสังคม

การบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้นแก่ทุกฝ่าย ได้แก่ ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และชุมชนเอง (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2550)

5) การรับผู้กระทำผิดกลับคืนชุมชน (reintegration) หมายถึง การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุง แก้นิสัย ความประพฤติ และจิตใจของผู้กระทำผิดให้มีโอกาสกลับคืนสู่สังคม ซึ่งกิจกรรมการคืนคนดีกลับสู่ชุมชน ได้แก่ กิจกรรมการแก้ไขฟื้นฟูด้านพฤติกรรม และด้านจิตใจของผู้กระทำผิดที่ถูกคุมความประพฤติทั้งที่เป็นเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ และผู้ที่ได้รับการพักการลงโทษให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดรวมทั้งการทำงานบริการสังคม ในรูปแบบต่างๆ (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2556)

1) การนำแนวคิดเรื่องยุติธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติในประเทศไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นับตั้งแต่ฉบับพุทธศักราช 2540 ถึงปัจจุบันฉบับพุทธศักราช 2560 ได้กำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ในมาตรา 78 ซึ่งบัญญัติให้รัฐพึงส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ การจัดทำบริการสาธารณะทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น การตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตย การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมตลอดทั้งการตัดสินใจทางการเมือง และการอื่นใดบรรดาที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชน ทำให้เห็นกระแสการเรียกร้องของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้และร่วมตัดสินใจในการดำเนินงาน

ของรัฐตามกรอบอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ ระดับ รวมถึงการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการยุติธรรมของไทยยังมีลักษณะว่า รัฐมีมุมมองการใช้อำนาจมากกว่าการให้บริการด้านความยุติธรรมและเป็นกระบวนการที่มีลักษณะปิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้ประสบปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งคือ ขาดการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากประชาชนอันเป็นหัวใจในการดำเนินการของกระบวนการยุติธรรมซึ่งไม่สอดคล้องกับปรัชญาของกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันที่มีแนวโน้มมุ่งเน้นให้กระบวนการยุติธรรมมีลักษณะที่เป็นระบบเปิดโดยให้ชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมมากยิ่งขึ้น (พงษ์ธร ัญญศิริ, 2552) นอกจากนี้กระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยยังคงเป็นกระบวนการที่มี “ราคาแพง” เนื่องจากผู้ที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจะต้องเสียค่าใช้จ่ายทั้งค่าธรรมเนียมศาล ค่าจ้างทนายความ ค่าใช้จ่ายในการรวบรวมเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ค่าพาหนะเดินทาง รวมถึงค่าเสียโอกาสที่จะมีรายได้จากการประกอบอาชีพ และยังการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมใช้ระยะเวลายาวนานเท่าใด ค่าใช้จ่ายเหล่านี้ก็จะยิ่งสูงขึ้น ซึ่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมระหว่างคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน (สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ม.ป.ป.) ในการนี้ กระทรวงยุติธรรมได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนและปัญหาความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมดังที่กล่าวมา จึงได้พัฒนาแนวคิด “ยุติธรรมชุมชน” ให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมโดยการสร้าง “เครือข่ายยุติธรรมชุมชน” และ

การจัดตั้ง “ศูนย์ยุติธรรมชุมชน” ทั่วประเทศ เพื่อช่วยเหลือประชาชนในทางกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมและการไกล่เกลี่ยประณอมข้อพิพาท ตลอดจนการเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งด้านกฎหมาย ความยุติธรรมและการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันของประชาชนในชุมชน โดยร่วมกับหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรมในลักษณะของหุ้นส่วน (partnership) ด้วยการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบด้วยกัน ตามยุทธศาสตร์ของกระทรวงยุติธรรม คือ “ยุติธรรมถ้วนหน้า ประชาชนมีส่วนร่วม (justice for all, all for justice)” (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2562) โดยให้ชุมชนเป็นฐานการพัฒนา นโยบายกระจายความยุติธรรมไปสู่ระดับชุมชน/หมู่บ้าน/ตำบล ทั้งนี้ โดยมีเป้าหมายให้มีศูนย์ยุติธรรมชุมชนเกิดขึ้นในทุกตำบล (วิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ, 2561) เพราะตำบลคือจุดยุทธศาสตร์ของการพัฒนาประเทศ เพราะตำบลเป็นจุดเชื่อมประชาชนทั้งหมดข้างล่างกับโครงสร้างของรัฐข้างบน ตำบลเป็นจุดที่มีองค์กรของรัฐที่ใกล้ชิดประชาชนทั้งหมด ถ้าฐานของประเทศแข็งแรงจะรองรับประเทศให้มั่นคง (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2562) ซึ่งในปัจจุบันนี้ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนครบถ้วนทุกตำบลแล้วทั่วประเทศ ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2557-2559 จำนวนทั้งสิ้น 7,751 ศูนย์ (อัศครร ไชยพงษ์, วชิรวิทย์ อิทธิธนาศุภวิทย์, โขติกา พลรักษ์ และนิรมล ยินดี, 2561) โดยขอความร่วมมือจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นเพื่อขอใช้สถานที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสถานที่ตั้งของศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบล

อนึ่ง การนำแนวคิดเรื่องยุติธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ให้ได้อย่างแท้จริงนั้น พลเอกไพบูลย์ คุ้มฉายา อธิบดีรัฐมนตรว่าการกระทรวงยุติธรรม ได้มีคำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 403/2557 ลงวันที่ 22 ตุลาคม 2557 เรื่องการขับเคลื่อนระบบยุติธรรมชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านความเป็นธรรมทางสังคมและสร้างความสมานฉันท์ของประชาชน โดยกำหนดกรอบภารกิจหลักของระบบยุติธรรมชุมชนออกเป็น 5 ด้าน (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2562) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางทฤษฎีของระบบยุติธรรมชุมชน และหลังจากที่พลเอก ไพบูลย์ คุ้มฉายา ได้กำหนดกรอบภารกิจหลักของศูนย์ยุติธรรมชุมชน 5 ด้านดังที่กล่าวข้างต้น กระทรวงยุติธรรมจึงได้มีคำสั่งที่ 322/2559 เรื่องการบริหารงานศูนย์ยุติธรรมชุมชน ลงวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2559 โดยมีการปรับปรุงรายละเอียดบางเรื่องของภารกิจ 5 ด้านดังกล่าวข้างต้น และเพิ่มเติมภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชน เป็น 8 ด้าน โดยเพิ่มให้ศูนย์มีบทบาทเชื่อมโยงประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม และเผยแพร่ความรู้และข้อมูลข่าวสารด้านยุติธรรมชุมชนให้แก่ประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของยุติธรรมชุมชนที่เป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างชุมชนกับองค์กรภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อความปลอดภัยของสาธารณะ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม ความปลอดภัย และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในชุมชน กล่าวคือ

1) ภารกิจด้านการเฝ้าระวังและป้องกันปัญหาอาชญากรรม การทุจริตและประพฤติมิชอบ และการกระทำผิดกฎหมายต่าง ๆ

ในชุมชน ได้แก่ การเฝ้าระวังและป้องกันปัญหาอาชญากรรม การป้องกันปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบ การยับยั้งหรือชะลอสถานการณ์มิให้เกิดความขัดแย้ง/ข้อพิพาท หรือการกระทำผิดทางกฎหมายที่เกิดขึ้นในชุมชน การจัดระเบียบชุมชน รวมถึงการให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องระเบียบ/กฎหมายที่จำเป็น กระบวนการยุติธรรม สิทธิและหน้าที่พลเมืองแก่ประชาชน ซึ่งก็คือภารกิจด้าน Empowerment และด้าน Crime control and Crime prevention นั้นเอง

2) ภารกิจด้านการรับเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ และรับแจ้งเบาะแส ได้แก่ การรับเรื่องและจัดการเรื่องร้องเรียนหรือร้องทุกข์ ปัญหาความไม่เป็นธรรมของประชาชน รับแจ้งเบาะแสข้อมูลการกระทำผิดกฎหมายต่าง ๆ การทุจริตคอร์รัปชัน รวมทั้งปัญหาความเดือดร้อนของเด็กสตรีคนชราและคนพิการแล้วส่งต่อไปหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ และติดตามผลการดำเนินงานแจ้งให้ผู้ร้อง/ผู้แจ้งทราบเป็นระยะ ๆ (สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ม.ป.ป.) ตลอดจนการช่วยเหลือ ดูแลให้คำแนะนำ และแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นแก่ประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อน หรือผู้ที่ต้องการคำแนะนำเบื้องต้นทางด้านกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม ซึ่งพิจารณาได้ว่าเป็นภารกิจด้าน Empowerment และด้าน Crime control and Crime prevention ด้วยเช่นกัน

3) ภารกิจด้านการจัดการความขัดแย้ง ได้แก่ การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทหรือความขัดแย้งตามที่คู่กรณีร้องขอเกี่ยวกับความแพ่งหรือความอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้โดยให้ดำเนินการตามกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือจัดการความขัดแย้ง

ในชุมชน ทั้งนี้การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและประนอมข้อพิพาทในชุมชน (กระทรวงยุติธรรม คำสั่งที่ 322/2559) รวมทั้งการเสริมสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน และการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้มีการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทหรือความขัดแย้งนั้น ซึ่งก็คือภารกิจด้าน Restorative Justice and Conflict Management

4) ภารกิจด้านการเยียวยาหรือเสริมพลังแก่เหยื่ออาชญากรรมและความรู้สึกของชุมชน ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ ดูแลให้ความเข้าใจ ให้กำลังใจช่วยเหลือสนับสนุนให้ผู้ที่ได้รับ ความเสียหายหรือได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมหรือกระทำความผิดของบุคคลอื่น มีความรู้สึกที่ดีและใช้ชีวิตเป็นปกติต่อไป รวมทั้งการให้ความรู้หรือคำแนะนำในการยื่นขอรับความช่วยเหลือจากทางราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น เงินช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา เงินกองทุนยุติธรรม เป็นต้น และประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการตามหน้าที่ (สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ม.ป.ป.) ซึ่งก็คือภารกิจด้าน Restoration

5) ภารกิจด้านการคืนคนดีสู่สังคม ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือ และสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและผู้พ้นโทษ รวมทั้งผู้ถูกคุมประพฤติหรือผู้ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว ให้กลับตนเป็นพลเมืองดี ไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก รวมถึงการรับผู้พ้นโทษและ ผู้ถูกคุมประพฤติกลับสู่ชุมชน ให้บุคคลนั้นสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน/สังคมได้เป็นปกติ ตามความเหมาะสม ซึ่งก็คือภารกิจด้าน Reintegration

6) ภารกิจด้านการส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานการดำเนินงานของส่วนราชการ หน่วยงาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการเสริมสร้างการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน เป้าหมายที่สำคัญประการหนึ่งของระบบยุติธรรมชุมชนคือ การอำนวยความสะดวก เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยหน่วยงานที่มีบทบาทช่วยอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ให้กับประชาชน มิได้จำกัดเฉพาะหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรมเท่านั้น ในการนี้ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนจึงมีภารกิจในการส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานการดำเนินงานของ หน่วยงานเหล่านั้น รวมถึงองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ในลักษณะของการเป็นเครือข่าย ยุติธรรมเพื่อเสริมสร้างการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในท้องที่ให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง สะดวก ประหยัด และชุมชนสงบสุขตามหลักการของยุติธรรมชุมชนด้วย

7) ภารกิจด้านเผยแพร่ความรู้และข้อมูล ข่าวสารด้านยุติธรรมชุมชนแก่ประชาชน หัวใจของความสำเร็จของระบบยุติธรรมชุมชนคือ การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุน การดำเนินการของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับระดับความรู้ความเข้าใจของประชาชนด้วย ดังนั้น ศูนย์ยุติธรรมชุมชนจึงมีภารกิจที่สำคัญ ประการหนึ่งในการช่วยเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบยุติธรรมชุมชนให้แก่ ประชาชนในท้องที่ได้ตระหนักถึงความสำคัญ ของระบบยุติธรรมชุมชน

8) ดำเนินการอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย ในการขับเคลื่อนภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชน มีความจำเป็นต้องประสานความร่วมมือกับ

ส่วนราชการ หน่วยงานต่าง ๆ นอกเหนือจากสำนักงานยุติธรรมจังหวัด เช่น ศูนย์ดำรงธรรม สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งส่วนราชการ หรือหน่วยงานต่าง ๆ นั้น อาจขอการสนับสนุนหรือขอความร่วมมือจากศูนย์ยุติธรรมชุมชนโดยมอบหมายให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดตามกรอบภารกิจได้

ในการนี้ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมได้ดำเนินการผ่านสำนักงานยุติธรรมจังหวัด จัดให้มีการแต่งตั้ง “คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบล” ขึ้นในแต่ละศูนย์โดยมีโครงสร้างและองค์ประกอบตามที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด และขอความร่วมมือจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นเพื่อขอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มอบหมาย นิติกร หรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน เป็นกรรมการและเลขานุการศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบลตามความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบลที่จัดตั้งขึ้น

2) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบลในจังหวัดเชียงราย

การนำแนวคิดเรื่องยุติธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ตามนโยบายเร่งด่วนของกระทรวงยุติธรรม โดยจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้นในทุกตำบลของทุกจังหวัด และกำหนดกรอบภารกิจของศูนย์ 8 ด้านดังที่กล่าวมา แต่อย่างไรก็ดี ยุติธรรมชุมชนเป็นแนวคิดใหม่ ความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้ของคณะกรรมการศูนย์ยังไม่

เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ อีกทั้งมีปัญหาข้อจำกัดด้านทรัพยากรบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและทัศนคติของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ จึงอาจทำให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบลที่ตั้งขึ้น มีปัญหาความไม่พร้อมในการดำเนินงานตามกรอบภารกิจ เช่น กรณีศึกษาของจังหวัดเชียงราย ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 พบว่า ในภาพรวมศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบลมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามกรอบภารกิจแต่ละด้าน ดังนี้

3.1 การเฝ้าระวังและป้องกันปัญหาอาชญากรรม การทุจริตและประพฤติมิชอบ และการกระทำผิดกฎหมายต่าง ๆ ในชุมชน: ศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดเชียงรายไม่ได้ดำเนินการกิจด้านนี้ เนื่องจากไม่มีงบประมาณดำเนินการ อีกทั้งการไม่มีกฎหมายรองรับอำนาจหน้าที่และคุ้มครองเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ในนามศูนย์ยุติธรรม ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติเลือกที่จะไม่ดำเนินการกิจนี้ในนามศูนย์ยุติธรรม แต่จะดำเนินการในนามองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามกรอบภารกิจและนโยบายของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง นอกจากนี้ อุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งในการขับเคลื่อนภารกิจนี้คือ การรับรู้ของประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับเรื่องยุติธรรมชุมชนยังค่อนข้างน้อยเนื่องจากการประชาสัมพันธ์และการให้ความรู้/ข้อมูลข่าวสารเรื่องยุติธรรมชุมชนแก่ประชาชนยังไม่ทั่วถึงเพียงพอ จึงยากที่จะมีประชาชนในชุมชนมาร่วมดำเนินการกิจในลักษณะของ “เครือข่ายยุติธรรมชุมชน”

3.2 การรับเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ และรับแจ้งเบาะแส: ภารกิจด้านนี้จะถูกดำเนินการในนามของศูนย์ยุติธรรมหรือไม่ ขึ้นอยู่กับดุลพินิจ

และแนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผู้รับเรื่องเป็นสำคัญ รวมไปถึงนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่นแต่ละแห่งด้วย และโดยที่ภารกิจเรื่องนี้มีความซ้ำซ้อนกันระหว่างศูนย์อื่น ๆ ที่มีบทบาทหน้าที่คล้ายกันที่ตั้งอยู่สำนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่ในจังหวัดเชียงราย ไม่ได้แยกภารกิจเรื่องนี้ว่าแต่ละศูนย์ที่มีบทบาทหน้าที่คล้ายกันนั้น แตกต่างกันอย่างไร โดยจะร่วมดำเนินการในนามศูนย์รับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ โดยมีเหตุปัจจัยแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละชุมชน และทัศนคติของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ เช่น ทัศนคติที่ว่าภารกิจศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็น “งานฝาก” และซ้ำซ้อนกับภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมแล้ว ดังนั้น ทำให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดเชียงรายมีบทบาทในเรื่องนี้ค่อนข้างน้อย

3.3 การจัดการความขัดแย้ง: ภารกิจด้านนี้เกี่ยวเนื่องจากการกิจการรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ ดังนั้น ศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดเชียงรายจึงมีบทบาทในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนค่อนข้างน้อย บางแห่งไม่มีเรื่องไกล่เกลี่ยแต่ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญของการดำเนินการกิจด้านนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเรื่องทักษะและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และข้อกฎหมายพื้นฐานของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานศูนย์ยุติธรรมจำนวนหนึ่งได้สะท้อนปัญหานี้ว่าในปัจจุบันคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน (โดยเฉพาะที่มาจากภาคประชาชน) ยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและข้อกฎหมายพื้นฐานไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติ

ภารกิจด้านนี้นอกจากนี้ การจัดตั้ง “ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน” ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 จะส่งผลให้บทบาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในเรื่องนี้ลดลง เพราะการไกล่เกลี่ยโดยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน มีกฎหมายรองรับ มีระบบและกลไกที่สร้างความน่าเชื่อถือและสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนได้มากกว่าการไกล่เกลี่ยโดยศูนย์ยุติธรรมชุมชน

3.4 การเยียวยาหรือเสริมพลังแก่เหยื่ออาชญากรรมและความรู้สึกของชุมชน: การดำเนินการกิจด้านนี้ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดเชียงราย มีลักษณะ “ตั้งรับ” กล่าวคือ จะดำเนินการเมื่อมีประชาชนติดต่อร้องขอความช่วยเหลือ ทั้งนี้เพราะข้อจำกัดด้านทรัพยากรบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีจำนวนน้อยและต้องรับผิดชอบภาระงานหลักของตน สังกัดหลายเรื่อง ประกอบกับทัศนคติที่มีต่อภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนว่าเป็นงานฝาก และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีอำนาจหน้าที่ในทางอาญา ดังนั้น การคาดหวังว่าเลขานุการศูนย์ยุติธรรมชุมชนซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะดำเนินการกิจด้านนี้ในเชิงรุก จึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากภายใต้บริบทปัจจุบัน กอปรกับความรู้ความเข้าใจของประชาชน หรือผู้นำชุมชนในพื้นที่เกี่ยวกับการขอรับสิทธิตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ยังมีน้อยเพราะการประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึงเพียงพอ ทำให้การช่วยเหลือประชาชนตามกฎหมายดังกล่าวโดยการริเริ่มของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดเชียงรายมีจำนวนน้อยราย

3.5 การคืนคนดีสู่สังคม: การดำเนินการทางด้านนี้ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดเชียงราย พบว่ามีปัญหาและอุปสรรค แยกได้เป็น 2 กรณี ดังนี้

3.5.1 ปัญหาและอุปสรรคที่เป็นผลมาจากลักษณะของชุมชนและสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น บางพื้นที่มีปัญหาผู้นำชุมชนไม่ให้ความร่วมมือในการติดตามช่วยเหลือผู้พ้นโทษเท่าที่ควร ในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มีอุปสรรคเกี่ยวกับภาษาในการสื่อสาร และบางชุมชนไม่ต้อนรับคนนอกพื้นที่ นอกจากนี้ บางพื้นที่มีความเสี่ยงเรื่องความปลอดภัยเพราะเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาเกี่ยวข้องกับยาเสพติด

3.5.2 ปัญหาและอุปสรรคที่เป็นผลมาจากลักษณะของงาน เช่น เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติไม่ทราบวิธีการและขั้นตอนการติดตามช่วยเหลือผู้พ้นโทษ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติส่วนใหญ่ใช้พาหนะส่วนตัวไปติดตามช่วยเหลือผู้พ้นโทษและต้องออกค่าใช้จ่ายเองเพราะไม่มีงบประมาณสนับสนุนภารกิจ อีกทั้งต้องเผชิญกับความเสี่ยงจากการดำเนินงานเพราะไม่มีกฎหมายคุ้มครองเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ และมีความเสี่ยงจากอุบัติเหตุระหว่างเดินทาง หรือเรื่องความปลอดภัยในการเข้าพื้นที่ที่มีปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด และการแจ้งขอรับความช่วยเหลือให้ผู้พ้นโทษไปทางเรือนจำทราบผลล่าช้า

3.6 การส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานการดำเนินงานของส่วนราชการหน่วยงาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเสริมสร้างการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน: โดยภาพรวมศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบลในจังหวัดเชียงรายไม่มีปัญหาในการประสานการดำเนินงานระหว่างหน่วยงาน

หรือระหว่างราชการส่วนท้องถิ่นกับราชการส่วนท้องถิ่น เพื่อขับเคลื่อนภารกิจของศูนย์ยุติธรรม แต่บางพื้นที่ ซึ่งเป็นส่วนน้อยมีปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชนที่เป็นประธาน/กรรมการศูนย์ยุติธรรมกับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แม้ความขัดแย้งนั้นจะเป็นเรื่องส่วนตัวหรือเป็นเรื่องกลุ่มการเมืองท้องถิ่น ไม่ได้เกี่ยวข้องภารกิจของศูนย์ยุติธรรม แต่ก็ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน

3.7 การเผยแพร่ความรู้และข้อมูลข่าวสารด้านยุติธรรมชุมชนแก่ประชาชน: การขอสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนยุติธรรมมีความไม่แน่นอนว่าจะได้รับหรือไม่ และเมื่อใดทำให้วางแผนงานได้ยาก ด้วยเหตุนี้ ฝ่ายเลขานุการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ถ้าจะริเริ่มจัดโครงการ/กิจกรรมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย จึงเลือกที่จะใช้งบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและดำเนินการในนามองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มากกว่าที่จะขอจากกองทุนยุติธรรม ดังนั้น ความสำเร็จของการขับเคลื่อนภารกิจด้านนี้จึงอยู่ที่ความร่วมมือของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเป็นสำคัญโดยเฉพาะผู้นำชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ แต่อย่างไรก็ดี ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการช่วยประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารด้านยุติธรรมชุมชนและภารกิจของศูนย์ยุติธรรมค่อนข้างน้อย บางพื้นที่ไม่ให้ความร่วมมือช่วยประชาสัมพันธ์ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ของภารกิจด้านนี้ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดเชียงรายอยู่ในระดับน้อย เพราะประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ไม่รู้จักศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตลอดจนช่องทาง

การติดต่อและเข้าถึงศูนย์ยุติธรรมชุมชน นอกจากนี้ ในชุมชนที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ การเผยแพร่ความรู้และข้อมูลข่าวสารจะมีอุปสรรคทางด้านภาษาในการสื่อสาร

3.8 ดำเนินการอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย: คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน อาจไม่บรรลุผลสัมฤทธิ์เท่าที่ควร โดยมีเหตุปัจจัยเกิดจากตัวคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนเอง ซึ่งแยกพิจารณาได้เป็น 2 กรณีดังนี้

3.8.1 เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งปฏิบัติหน้าที่กรรมการและเลขานุการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ต้องปฏิบัติภารกิจหลักของต้นสังกัดหลายอย่าง ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติภารกิจของศูนย์ยุติธรรมได้เต็มที่เพราะจะกระทบกับภารกิจหลัก ส่งผลให้การขับเคลื่อนภารกิจศูนย์ยุติธรรมในภาพรวมมีลักษณะในเชิง “ตั้งรับ”

นอกจากนี้ ทักษะคติของกรรมการและเลขานุการศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มองว่างานศูนย์ยุติธรรมเป็น “งานฝาก” จากกระทรวงอื่น ทำให้มีภาระงานเพิ่มขึ้น ก็ส่งผลให้การดำเนินการภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนบางแห่งในจังหวัดเชียงรายไม่ประสบผลสัมฤทธิ์หรือเกิดการขับเคลื่อนเท่าที่ควร และในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่ง ไม่มีบุคลากรคนใดอยากเข้ามารับงานกรรมการและเลขานุการศูนย์ฯ อีกทั้งการโยกย้ายสถานที่ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผู้ปฏิบัติ

หน้าที่เลขานุการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ก็มีผลทำให้ภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนเกิดการหยุดชะงักลงได้ในช่วงที่ตำแหน่งว่างและต้องสรรหาแต่งตั้งใหม่ และมีปัญหาเรื่องภารกิจขาดความต่อเนื่องเมื่อได้บุคคลากรใหม่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่

3.8.2 กรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปัญหาสำคัญของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดเชียงรายที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินการภารกิจของศูนย์ยุติธรรมได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจยังไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานตามภารกิจของศูนย์ฯ บางแห่งมีปัญหาเรื่องการขาดจิตอาสาในการปฏิบัติหน้าที่

■ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบลในจังหวัดเชียงรายดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยหลักหลายประการ ทั้งเรื่องการขาดงบประมาณดำเนินการและไม่มีกฎหมายรองรับภารกิจของศูนย์โดยเฉพาะ ความรู้ความเข้าใจเรื่องยุติธรรมชุมชนของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนและการรับรู้ของประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ยังมีน้อยเนื่องจากการเผยแพร่ความรู้และข้อมูลข่าวสารด้านยุติธรรมชุมชนยังไม่ทั่วถึงเพียงพอ ข้อจำกัดด้านทรัพยากรบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและทัศนคติของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติที่มีต่องาน

ศูนย์ยุติธรรมชุมชน นโยบายของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนลักษณะและสภาพแวดล้อมทางสังคมของชุมชน เหล่านี้ล้วนมีผลทำให้การขับเคลื่อนภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดเชียงราย ในภาพรวมยังไม่สัมฤทธิ์ผลตามนโยบายของกระทรวงยุติธรรมเท่าที่ควร ดังนั้น ภายใต้บริบทในปัจจุบันที่ยังไม่มีกฎหมายบัญญัติรองรับการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนโดยเฉพาะผู้วิจัยเห็นว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดเชียงราย อาจแก้ไขหรือบรรเทาได้ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะด้านกฎระเบียบเพื่อส่งเสริมสนับสนุนภารกิจของศูนย์ยุติธรรม

1.1 ด้านงบประมาณ

ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงกับการดำเนินการกิจของศูนย์คือ เรื่องงบประมาณดำเนินการ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งในจังหวัดเชียงราย ไม่กล้าที่จะสนับสนุนงบประมาณให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพื่อดำเนินภารกิจ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจาก กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น เคยตอบข้อหารือของผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย กรณีเทศบาลตำบลห้วยไคร้สามารถอุดหนุนงบประมาณให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนห้วยไคร้ นำไปจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายภาคประชาชนและประชาสัมพันธ์ ความรู้ด้านกฎหมายให้ประชาชน ซึ่งกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น มีความเห็นว่า ศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นเพียงการจัดตั้งเครือข่ายจากประชาชนที่เข้าร่วมการอบรมกับสำนักงานคุมประพฤติ จังหวัดเชียงรายเพื่อเป็นแนวร่วมของกระทรวงยุติธรรมในการเสริมสร้างความยุติธรรมและ

ความสงบสุขในชุมชนเท่านั้นมิได้เป็นการจัดตั้งตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ แต่อย่างใด จึงไม่ถึงเป็นหน่วยงานของรัฐ องค์กรประชาชน องค์กรการกุศล หรือองค์กรที่จัดตั้งตามกฎหมาย เทศบาลตำบลห้วยไคร้จึงไม่สามารถให้การสนับสนุนศูนย์ยุติธรรมชุมชนห้วยไคร้ได้ (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น คำสั่งที่ มท 08982/683) ดังนั้น เมื่อกระทรวงยุติธรรม/สำนักงานยุติธรรมจังหวัด ไม่มีงบประมาณสนับสนุนภารกิจศูนย์ยุติธรรมชุมชนโดยตรง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตามความเห็นของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้การดำเนินการกิจบางด้านของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ในบางครั้งเป็นภาระตกหนักแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติที่ต้องออกค่าใช้จ่ายเอง เช่น ภารกิจด้านการคืนคนดีสู่สังคม ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติต้องออกติดตามตรวจเยี่ยมเพื่อประสานให้ความช่วยเหลือผู้กระทำความผิดและผู้พ้นโทษ

สำหรับในประเด็นนี้ ผู้เขียนเห็นว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถสนับสนุนงบประมาณให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนในเขตพื้นที่เพื่อดำเนินภารกิจได้ โดยอาศัยกลไกตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 (มาตรา 16 และมาตรา 17) และประกาศคณะกรรมการกระจายอำนาจ ฉบับลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 เรื่อง “แนวทางในการจัดบริการรับเรื่องราวร้องทุกข์ของประชาชน ในการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล” ซึ่งมีเจตนารมณ์ที่จะเชื่อมโยงกับบันทึกข้อตกลงความร่วมมือว่าด้วยการอำนวย

ความยุติธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ระหว่างสำนักงานกฤษฎีกา สำนักงานอัยการสูงสุด กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงยุติธรรมฉบับวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2557 ดังนั้น คำว่า “ชุมชน” ในข้อ 2 (3) แห่งประกาศคณะกรรมการกระจายอำนาจดังกล่าว เมื่อเชื่อมโยงกับบันทึกข้อตกลงความร่วมมือว่าด้วยการอำนวยความสะดวกเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมฯ จึงหมายความว่า ศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนด้วย เพราะวัตถุประสงค์ของบันทึกข้อตกลงฉบับนี้ที่สำคัญประการหนึ่งคือ “การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ให้มีขีดความสามารถและศักยภาพในการปฏิบัติงาน แต่อย่างไรก็ดี ต้องระบุงานหรือกิจกรรมของศูนย์ยุติธรรมชุมชนไว้ในแผนพัฒนา และแผนงานประจำปีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย เพื่อให้สามารถตั้งงบประมาณรายจ่ายได้ แต่ทั้งนี้ ก็ขึ้นอยู่กับแนวนโยบายของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งเป็นสำคัญด้วยเช่นกัน

1.2 ด้านการส่งเสริมและจูงใจการดำเนินงาน

เพื่อเป็นการจูงใจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ช่วยขับเคลื่อนภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชน สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมควรปรึกษาหารือและประสานขอความร่วมมือกับกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นในการพิจารณาเพิ่มเติมคำอธิบายและกำหนดรายละเอียดตัวชี้วัดและเกณฑ์การให้คะแนนการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่น (Local Performance Assessment-LPA) ด้านที่ 4 การบริการสาธารณะ หมวด 5 การจัดระเบียบชุมชน และรักษาความสงบเรียบร้อย โดยขยายคำอธิบายเป้าหมายหมวดย่อย 2 ด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยในชุมชน ดังนี้

“องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการเตรียมความพร้อมรับสาธารณภัย มีบทบาทในการส่งเสริมประชาธิปไตย ในฐานะโรงเรียนสอนประชาธิปไตยขั้นพื้นฐานให้กับประชาชน และมีบทบาทในการป้องกันและแก้ไขยาเสพติด เพื่อร่วมรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน รวมถึงส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม และช่วยเหลือประชาชนในทางกฎหมาย ตลอดจนเสริมสร้างการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำของสังคม”

สำหรับเกณฑ์การให้คะแนนและค่าน้ำหนักการประเมิน พิจารณาจากจำนวนกิจกรรมตามกรอบภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพิ่มเติมจากจำนวนกิจกรรมเพื่อการส่งเสริมประชาธิปไตยในชุมชน ตามความเหมาะสม

ส่วนตัวอย่างกิจกรรมที่ใช้เป็นฐานในการประเมิน เช่น กิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกประชาธิปไตยในโรงเรียน กิจกรรมการส่งเสริมความรู้ให้กับประชาชนในการมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น กิจกรรมค่ายประชาธิปไตยสำหรับเยาวชน กิจกรรมการเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งด้านกฎหมาย ความยุติธรรมของประชาชนในชุมชน การไกล่เกลี่ย ประนีประนอมข้อพิพาท และการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย เป็นต้น

1.3 ด้านการสร้างความชัดเจนและลดความซ้ำซ้อนในภารกิจระหว่างศูนย์อื่นที่มีบทบาทคล้ายกัน

สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมควรพิจารณากำหนดกรอบภารกิจศูนย์ยุติธรรมชุมชนด้านการรับเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ ให้มีความเด่นชัด แตกต่างจากศูนย์อื่นที่บทบาทหน้าที่คล้ายกัน เพราะภารกิจด้านนี้ เดิมได้รับการอธิบาย ประการหนึ่งว่า

“การรับเรื่องและจัดการเรื่องร้องเรียนหรือร้องทุกข์ ปัญหาความไม่เป็นธรรมของประชาชน”

ซึ่งคำว่า “ปัญหาความไม่เป็นธรรม” มีขอบเขตที่กว้างขวาง มีผลทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดเชียงรายหลายแห่งมองว่าเป็นภารกิจที่ซ้ำซ้อนกับศูนย์อื่นที่มีบทบาทคล้ายกัน (ศูนย์ดำรงธรรม) จึงรวมภารกิจนี้เข้าด้วยกัน หรือเลือกดำเนินการในนามศูนย์ดำรงธรรมท้องถิ่น หรือศูนย์รับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมีผลไปถึงเรื่องการประชาสัมพันธ์ ให้ประชาชนรับทราบบทบาทภารกิจของศูนย์ยุติธรรมอย่างชัดเจนด้วย ดังนั้น ถ้าประสงค์จะให้ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนยังคงมีบทบาทในการรับเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ และแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นให้แก่ประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนตามแนวคิดเรื่องยุติธรรมชุมชนแล้ว ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะว่า สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมควรพิจารณากำหนดกรอบภารกิจการรับเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้มีความเด่นชัด แตกต่างจากศูนย์อื่นเพื่อลดความสับสนทั้งจากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ

และประชาชนทั่วไป และช่วยลดภาระของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติในการรายงานข้อมูลซ้ำซ้อนให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดคำอธิบายภารกิจด้านนี้ใหม่ในประเด็นเรื่องการรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ ดังนี้

“การรับเรื่องและจัดการเรื่องร้องเรียนหรือร้องทุกข์ ปัญหาข้อโต้แย้งหรือข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประชาชนในชุมชน”

ดังนั้น ถ้าเป็นปัญหาเกี่ยวกับการไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากการใช้อำนาจหรือการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ ก็ไม่ใช่ภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชน แต่ควรเป็นของศูนย์ดำรงธรรมท้องถิ่นหรืออำเภอ หรือถ้าเป็นปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานหรือสิ่งสาธารณูปโภคในความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ก็ไม่ใช่ภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนเช่นกัน แต่เป็นภารกิจในความรับผิดชอบของศูนย์รับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งก็เป็นแนวทางที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนจำนวนหนึ่งในจังหวัดเชียงรายใช้ปฏิบัติอยู่ในการรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ และไม่เป็นการขัดแย้งกับประกาศคณะกรรมการกระจายอำนาจ เรื่อง “แนวทางในการจัดบริการรับเรื่องราวร้องทุกข์ของประชาชนในการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล” อีกทั้งเป็นการเชื่อมต่อย่างสอดคล้องกับภารกิจด้านการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีบทบาทภารกิจในการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทหรือความขัดแย้งตามที่คู่กรณีร้องขอเกี่ยวกับ

ความแฟ่งหรือความอาญาที่เป็นความผิด อันยอมความได้โดยให้ดำเนินการตาม กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือจัดการ ความขัดแย้งในชุมชน

2. ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาและส่งเสริม การดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับ ตำบล

2.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาศักยภาพ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบล

ในปัจจุบันความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ เรื่องยุติธรรมชุมชนของคณะกรรมการ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดเชียงรายยังไม่ เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือประชาชน ตามความมุ่งหมายของการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรม ชุมชน ดังนั้น สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงราย ควรมีบทบาท “เชิงรุก” ในการช่วยพัฒนาศักยภาพ คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ดังนี้

2.1.1 จัดอบรมให้ความรู้ คณะ กรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนในพื้นที่อย่างทั่วถึง และสม่ำเสมอเกี่ยวกับกฎหมายในชีวิตประจำวัน หลักการพื้นฐานในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตลอดจนช่องทางการติดต่อและเข้าถึงความ ช่วยเหลือทางกฎหมายจากหน่วยงานที่มี บทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือประชาชนทาง กฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายเกี่ยวกับ กองทุนยุติธรรม และกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทน ผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่ จำเลยในคดีอาญา ในเรื่องนี้ สำนักงานยุติธรรม จังหวัดอาจดำเนินการโดยจัดเป็นกลุ่มพื้นที่ (zoning) และประสานความร่วมมือกับสถาบัน อุดมศึกษาในจังหวัดเพื่อร่วมดำเนินการในฐานะ เครือข่ายยุติธรรม ทั้งนี้เพราะการทำงานในเชิง “ตั้งรับ” โดยประชาสัมพันธ์ให้ศูนย์ยุติธรรม

ชุมชนในจังหวัดเขียนโครงการอบรมให้ความรู้ เกี่ยวกับกฎหมายและยุติธรรมชุมชน เพื่อขอรับ การสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนยุติธรรม ผ่านสำนักงานยุติธรรมจังหวัด หรือให้องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ริเริ่มดำเนินการเองนั้น เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าเกิดผลสัมฤทธิ์ค่อนข้างน้อย

2.1.2 สำนักงานยุติธรรมจังหวัด อาจพิจารณาปรับรูปแบบการดำเนินโครงการ นิเทศงานด้านยุติธรรมชุมชนซึ่งดำเนินการ เป็นปกติประจำปี ทั้งนี้โดยไม่จำเป็นต้องเพิ่มเติม งบประมาณดำเนินการ กล่าวคือ จัดนิเทศงาน ด้านยุติธรรมชุมชนแบบรวมกลุ่มพื้นที่ โดยอาจ ประสานขอใช้สถานที่จากที่ว่าการอำเภอ หรือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งหนึ่งแห่งใด เพื่อให้มี เวลาในการสอดแทรกให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย และยุติธรรมชุมชนแก่คณะกรรมการกรรมการศูนย์ ในพื้นที่ รวมถึงการจัดกิจกรรม KM (knowledge management) ระหว่างคณะกรรมการศูนย์ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การปฏิบัติ ภารกิจของศูนย์และการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น นอกเหนือจากการติดตามตรวจเยี่ยม รับฟัง ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของแต่ละ ศูนย์

2.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการคุ้มครองสิทธิและ ช่วยเหลือประชาชน และส่งเสริมการขับเคลื่อน ภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับตำบล

ความสำเร็จของแนวคิดเรื่องยุติธรรม ชุมชนและศูนย์ยุติธรรมชุมชน อาจไม่ได้ พิจารณาเพียงอำนาจตามกฎหมายและ งบประมาณเท่านั้น การรับรู้และเข้าใจเรื่อง ดังกล่าวของประชาชนในพื้นที่ก็มีส่วนสำคัญ ด้วยเช่นกัน ซึ่งปัจจุบันการรับรู้และเข้าใจเรื่อง ยุติธรรมชุมชนและศูนย์ยุติธรรมชุมชนของ

ประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่ยังอยู่ในระดับน้อย เพราะการประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึงเพียงพอ โดยเฉพาะเรื่องสิทธิของประชาชนตามกฎหมายเกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม และกฎหมายว่าด้วย ค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และ ค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

ดังนั้น สำนักงานยุติธรรมจังหวัดควร ช่วยเหลือศูนย์ยุติธรรมชุมชนดำเนินการกิจด้าน เผยแพร่ความรู้และข้อมูลข่าวสารด้านยุติธรรม ชุมชนแก่ประชาชน โดยเร่งสร้างความรู้ความ เข้าใจให้กับผู้นำชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น เกี่ยวกับบทบาทภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ในการให้ความช่วยเหลือตามกฎหมายเกี่ยวกับ กองทุนยุติธรรม และกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทน ผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่ จำเลยในคดีอาญา และในกรณีที่ชุมชนนั้น ประชาชนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ สำนักงาน ยุติธรรมจังหวัดอาจประสานผู้นำชุมชนหรือ บุคคลที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือเพื่อช่วยเหลือ ด้านภาษาสื่อสารในการจัดทำสื่อเผยแพร่ หรือ ลงพื้นที่ประชาสัมพันธ์

นอกจากนี้ สำนักงานยุติธรรมจังหวัด อาจประสานขอความอนุเคราะห์จากกองบังคับ การตำรวจภูธรจังหวัด และสถานีตำรวจภูธร ในพื้นที่ ในการช่วยสอดแทรกประชาสัมพันธ์ สิทธิของประชาชนตามกฎหมายทั้งสองฉบับ ดังกล่าว และช่องทางการติดต่อขอรับ ความช่วยเหลือ ผ่านสื่อและกิจกรรมของทาง สถานีตำรวจที่ดำเนินการอยู่นอกเหนือจากการ แจ่งสิทธิตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทน ผู้เสียหายฯ อันเป็นหน้าที่ตามกฎหมาย ของพนักงานสอบสวน (พระราชบัญญัติ ค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและ

ค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 6/1) ซึ่งมีลักษณะ case by case แต่ประชาชนทั่วไปอาจไม่ทราบในวงกว้าง

2.3 ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาความสัมพันธ์ และความร่วมมือระหว่างเครือข่ายยุติธรรมกับ สำนักงานยุติธรรมจังหวัด

การเสริมสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่าง สำนักงานยุติธรรมจังหวัดในฐานะ “หน่วยงาน พี่เลี้ยง” กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะ “เครือข่ายผู้ขับเคลื่อน” ภารกิจของศูนย์ยุติธรรม ชุมชนจังหวัด เป็นสิ่งที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัด ไม่อาจละเลยได้ เพราะถ้าความสัมพันธ์เป็นบวก ย่อมหมายความว่า สำนักงานยุติธรรมจะได้รับ แรงสนับสนุนและความร่วมมือที่ดีในการ ขับเคลื่อนภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชน และในขณะเดียวกันจะเป็นการช่วยปลดทุกข์คดี เชิงต่อต้านงานยุติธรรมชุมชนที่อาจเกิดขึ้นกับ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่เลขานุการศูนย์ยุติธรรม ชุมชนด้วย ซึ่งอาจดำเนินการได้ดังนี้คือ

2.3.1 ควรมีกิจกรรมร่วมกันใน พื้นที่ระหว่างสำนักงานยุติธรรมจังหวัด กับศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ และความรู้สึกให้เหมือนเป็นหุ้นส่วนร่วมงานกัน และเป็นการประชาสัมพันธ์ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ให้ประชาชนในพื้นที่ได้รู้จักมากขึ้นด้วย

2.3.2 สำนักงานยุติธรรมจังหวัด ควรปรับปรุงแบบการประสานงานที่มีลักษณะเป็น ทางการหรือมีความเป็นราชการสูง เนื่องจาก อาจทำให้เกิดความรู้สึกเหมือนถูกสั่งการ มอบหมาย ทั้งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่ใช่หน่วยงานในบังคับหรือในกำกับของ กระทรวงยุติธรรม และท้ายที่สุดอาจทำให้เกิด อคติต่องานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้

■ บรรณานุกรม

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2562). *กระทรวงยุติธรรมขับเคลื่อนสำนักงานยุติธรรมจังหวัด เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียม*. ค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2562, จาก <http://www.djop.go.th/prnews/item/46017>

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2550). ยุติธรรมชุมชน: การเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการยุติธรรม. ใน *ชุดความรู้โครงการนำร่อง “ยุติธรรมชุมชน” เล่มที่ 3 ยุติธรรมชุมชน รวมงานวิจัยบทความ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2550). ยุติธรรมชุมชน: ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมภาคประชาชน. ใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (บรรณาธิการ), *หนังสือชุดปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม ลำดับที่ 5 ยุติธรรมชุมชน: บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน* (หน้า 53-70). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2556). *ระบบยุติธรรมและยุติธรรมทางเลือก: แนวการวิเคราะห์เชิงสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, สุทธิ สุขยิ่ง และมูฮัมหมัดรอฟีอี มูซอ. (2549). *โครงการวิจัยยุติธรรมชุมชน: การเปิดพื้นที่ของชุมชนในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ดล บุนนาค. (2552). กระบวนการยุติธรรมไทย: ทิศทางของการพัฒนาที่คลาดเคลื่อน. ใน *รายงานการศึกษาวิจัยเพื่อนำเสนอในการประชุมทางวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรม ครั้งที่ 7 “การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม”*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย.

พงษ์ธร ธัญญสิริ. (2552). *แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม.

วิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ. (2561). บรรยายพิเศษ หัวข้อนโยบายและยุทธศาสตร์สำคัญของกระทรวงยุติธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562. ใน *โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนบูรณาการยุติธรรมชุมชน พ.ศ. 2562-2566 และตัวชี้วัดผลการปฏิบัติราชการของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562*. ค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2562, จาก <https://www.egov.go.th/th/content/10301/5949>

สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่. (ม.ป.ป.). *คู่มือเครือข่ายยุติธรรมชุมชน*. เชียงใหม่: ศูนย์ประสานราชการกระทรวงยุติธรรมภาค 5.

สุนีย์ กัลยาจิต. (2554). *รายงานผลงานวิจัยการติดตามและประเมินผลงานยุติธรรมชุมชน*. กรุงเทพฯ: กรมคุมประพฤติ.

สุทธิพล ทวีชัยการ. (ม.ป.ป.). *หน่วยที่ 9 กระบวนการยุติธรรมทางเลือกในคดีอาญา*. ค้นเมื่อ 8 กรกฎาคม 2561, จาก <https://pdfslide.tips/documents/-lawstouac thdynfiles41717-9-apdf.html>

- อัศคร ไชยพงษ์, วชิรวิชัย อธิธินาสุวิชัย, โขติกา พลรักษ์ และนิรมล ยินดี. (2561). แนวทางการพัฒนายุติธรรมชุมชนของตำบลหนองโก อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น. *สุทธิปริทัศน์*, 32(103), 203-216.
- V-Reformer. (2555). รายงาน: กระบวนการยุติธรรมทางเลือก ทางเลือกของความยุติธรรม ตอน 1: หลักการและเหตุผล. ค้นเมื่อ 8 กรกฎาคม 2561, จาก <http://v-reform.org/v-report/alternative-dispute-resolution-1-principle>
- หนังสือต่างประเทศ**
- Clear, R. T., Hamilton, R. J., Jr., & Cadore, E. (2011). *Community Justice* (2th ed.). Retrieved December 12, 2019, from https://www.researchgate.net/publication/289903126_Community_justice_Second_edition
- Kurki, L. (2000). *Restorative and Community Justice in the United States*. A Review of Research Vol. 27, Edited by M. Tonry. Chicago: University of Chicago Press.
- McCold, P., & Wachtel, B. (1997). *Community is not a place: A new look at community justice initiatives*. Retrieved December 12, 2019, from https://www.researchgate.net/publication/292323474_Community_is_not_a_place_A_new_look_at_community_justice_initiatives

